

Hawaiianska gudinnor

av Serge Kahili King

(översättning av Alexandra Telluselle)

Det hawaiianska uppfattningen av gudar och gudinnor är väldigt annorlunda jämfört med västliga och östliga traditioner, liksom med australiensiska, nord- och sydamerikanska traditioner. Även om den också skiljer sig från detta, finns det vissa likheter med de mer eklektiska traditionerna från framförallt Indien, Kina och Japan.

Ordet för gud eller gudinna på hawaiianska är *akua*, vars mening är obesvarbar. Det användes för att beskriva anden, dvs den osynliga eller kreativa essensen, för allt och inget. Därför är Skaparen, vinden, fullmånens inträdande, en högt uppsatt ledare, en slav, ett spöke och det som får en motor att fungera, alla kallade för akua beroende på viss kontext. För det mesta användes dock ordet för att beskriva en kraft, personer och ting som hade mycket mana, dvs makt och inflytande. Vad det betyder är att när vi läser om sådana väsen som t ex Pele, vulkangudinnan, kan vi aldrig vara helt säkra på om berättelsen handlar om anden i ett naturfenomen, den mänskliga gestalten från generationen från en speciell familj, eller båda, eller ingendera.

En annan viktig del av hawaiianska gudar och gudinnor är att de oftast inte är släkt med varandra. För människor som är bekanta med grekisk mytologi som en familj i konflikt med den titanska, eller Norse Aesir mot Vanir, verkar relationerna mellan hawaiianska gudar och gudinnor näst intill oförståelig. Som Martha Beckwith säger i *Hawaiian Mythology*: ”Det verkar därför som om olika invandrande familjer tog med sig sin egen symbolik och förståelse av gudarna och ritualerna förknippade med dem.” Till skillnad från hinduismen som i alla fall försöker förena sina gudar och gudinnor från olika tidsepoker och olika människors uppfattning av dem, i en gemensam grupp, gör inte hawaiianerna det. Istället låter man olika variationer och definitioner leva sida vid sida i ett lyckligt kaos. Och i de tillfällen det fanns vissa minsta gemensamma nämnare, var de få och inte speciellt utvecklade.

En annan faktor att nämna när det gäller hawaiianska gudar och gudinnor är att ju mer makt de påstods ha, desto fler former kunde de gestaltas i. De mäktigaste kunde visa sig både sig i form av människor, djur, växter, mineraler eller annat. Guden Kamapua'a till exempel kunde iklä sig skepnaden av en människa, en gris, en fisk, en slags gräs eller till och med regn. På hawaiianska

kallas dessa skepnader för *kino lau* (många kroppar).

I denna artikel fokuserar vi på de hawaiianska gudinnorna och efter som det finns så många av dem, ska vi bara titta på de sju mest signifikanta. Även då kommer bara en liten information att ges. I tillägg till olika skrivna källor som Beckwiths "Hawaiian Mythology", kommer jag att ge information från familjen Kahili som gett mig kunskap personligen.

Hina verkar vara den äldsta gudinnan, för hon är känd på alla öarna som Hina, Sina eller 'Ina. Framförallt representerar hon feminin energi och en variant av hennes namn, *hine*, är använt som ett ord för att beskriva kvinna (*wahine*). I många berättelser förknippas hon med månen, havet och andra kvinnliga aktiviteter som flätning och helande. Hon utför många aktiviteter och har många epitet vilande över sig. I de äldsta berättelserna varierar hennes skepnad mellan fru, syster, mamma eller mormor av Maui och hon har också blivit förknippad i nyare versioner som fru till av Kane eller Ku. Hon finns dock inte med någonstans i Peles falang. Ordet *hina* betyder att falla ned, grå och att blåsa rakt fram. Hennes gestaltande syns i '*elepaio* fågeln, korall, en slags banan och kalebass.

Haumea är Moder Jord gudinnan, ibland likställd med Pappa Skaparen och ibland som *La'iLa'i*, den första kvinnan. Hennes barn sägs ha fötts från olika delar på hennes kropp, som sig bör för en jordgudinna. Att hon är en mycket gammal gudinna bevisas genom att hon finns med i många olika hawaiianska religioner, inklusive den om Pele där hon spelar rollen som Peles mor. Hon förknippas vanligen med matförråd, giftemål, födelse och återfödelse. I chanter kallas hon "Haumea, den med mystiska skepnader, åttafaldiga skepnader eller fyra tusen skepnader." En av hennes vanligaste gestaltningar är som brödfuktsträdet. Det finns inget enstaka ord som *haumea* på hawaiianska men *hau* kan betyda "någon som bestämmer" och *mea* kan betyda "rödaktig (som röd jord)." Genom sin position att vara en jordgudinna och eftersom hawaiianer ser stenar som skelettet av Moder Jord, menar Kahili familjen att hon representerar stenelemetet.

Pele är den mest kända idag. Även om teoretiker ser henne bara som en lokal företeelse, säger myten att hon kom hit till dessa öar från någon annanstans, ibland i form av en människa från Tahiti och ibland som en naturkraft som gav upphov till den hawaiianska vulkankedjan. Men i de mest populära myterna finns redan öarna här och hon landar först på Ni'ihau, kommer sedan till Kauai och fortsätter tills hon hittar sitt nuvarande hem i Kilauea-kratern på Big Island. Som ord i det hawaiianska språket betyder hennes namn, *pele*, smält lava. Hon är därför inte en ande som lever i den smälta lavan, hon är lavan själv. Dock är hon inte den svalnade lavastenen och den myt som påstår att hon kommer att skicka en förbannelse till den som tar en lavasten med sig hem från

Hawaii, är en modern uppdiktning och inte någon del av gammal hawaiiansk tradition. Hennes olika skepnader, uttryckta av hennes själv eller genom hennes familjemedlemmar, är som en gammal, mogen, eller yngre kvinna; en vit hund, eld, lava, vind, moln, åska och blixten. Hon associeras också med *'ohelo* plantan som växer på vulkanens sluttningar.

Hi'iaka är syster till Pele, född som ett ägg. Hennes namn är ofta *Hi'iaka i ka poli o Pele*, översatt bokstavligen som "Hi'iaka född ur Peles armhåla" och bildligt som "Hi'iaka i famnen på Pele" som har kommit att förstås som att hon vore den yngsta och Peles favorit bland åtta systrar. De andra "systrarna" är egentligen bara andra aspekter av Hi'iaka själv. "Armhåla" var för övrigt en tolkning av en annan del av kroppen så Hi'iaka skulle kunna vara dotter till Pele. Alla Hi'iakas "systrar" var moln men deras namn refererar till någon som håller molnen, enligt översättaren William Ellis, inte molnen själva. Så därför finns *Hi'iaka-wawahi-lani* (Himmel-kallad molnhållare); *Hi'iaka-kapu-enaena* (röd, het molnhållare); *Hi'iaka noho-lani* (Himmel grubblande molnhållare) osv. Ordet *hi'iaka* finns inte som ett ord i det hawaiianska språket men *hi'i* betyder "att bära något" och *ka'a* betyder "att röra sig som ett moln". En annan *kino lau* av Hi'iaka är *pala'a* eller ormbunke och hon förknippas också med *'ohi'a lehua* trädet. Eftersom vinden sägs kunna "hålla" moln och eftersom hon for på många resor, representerar hon vindens element enligt Kahili familjen.

Laka är mest känd som skogens och hulans gudinna. Till och med idag, i väldigt traditionella hula skolor, förbereds en välsignelse till Laka på ett altare med en viss slags blommor och plantor. I vissa traditioner kom hulan hit av en bror och en syster som båda heter Laka. Även om många böner handlar om Laka finns det få danser av hula som tillägnas henne. Som en följd av många historier som sammanför Laka med fruktbarhet och befruktning, kallar Beckwith henne för "kärleksgudinnan". Namnet *laka* betyder "försiktig, mjuk, attraherad av, attrahera till" och det finns gamla chanter som ber Laka att inte bara attrahera kärlek utan också välstånd. Trots en helt annan härstamning inkluderas hon ändå i Peles religion. Eftersom hon associeras med skogen representerar hon plantor.

Kapo finns starkt förknippat med i många av legenderna om Pele, men en berättelse från Molokai säger att hon var en del av en magikers familj långt före Peles ankomst till öarna. Hennes fullständiga namn är *Kapo-'ula'kina'u* som kan betyda "den heliga mörka natten" eller "den röda kvinnan som är hal som en ål". Kapo är mest känd för sin förmåga att dela sin vagina och på så sätt skydda Pele från en våldtäkt genom att skicka sin vagina över havet så att Kamapua'a jagade efter den istället. Hon associeras också med reproducerande energi, örtmedicin och det som idag kallas för kanalisering. Hon sägs kunna anta många former med egen vilja men är mest förknippad med ålar, fåglar och *halapepe* trädet. Eftersom hon har fler djurskepnader än de andra gudinnorna,

representerar hon djurelementet.

Uli är mest känd som en magisk gudinna. Samtidigt är hon känd för sin kunskap om helande. Hon refereras ibland som en fru eller syster till undervärldens gud Manua eller till övre världens gud Wakea och ibland till den mer intellektuelle guden Lono. Man bad böner till henne så att Hi'iaka kunde få Kauais ledare Lohiau att väckas från döden. Hennes namn, *uli* betyder ”vilken mörk färg som helst”, att ”styra” och att ”omen”. Trots att 'ulili fågeln är den mest kända skepnaden, *kino lau*, syns hon också som tropiska fåglar och som strandpiparen.

Familjen Kahili bad inte till någon av gudinnorna utan såg de mer som en vän att fråga om hjälp för att få vissa egenskaper, aspekter eller helande krafter. Eftersom jag var van vid den grekiska och den romerska mytologin där gudar och gudinnor har sin egen speciella uppgift eller arena, fann jag att den Kahilianska vägen med en mer intuitiv förståelse snarare än en intellektuell ganska förvirrande till en början. Pele, eldens gudinna, kunde bli tillkallad för sin hetta, energi och flytande lav, för att öka värmen eller cirkulationen. Men hon kunde också tillkallas för att få till stånd en stor förändring eller transformation av en situation eller omständighet, på samma vis som en vulkan får ett utbrott och transformerar landskapet och livet för de människor som bor där. Hi'iaka kunde bli tillkallad som vinden för att ”lufta åsikter”, för att hitta något (eftersom vind har en riktning), för att få in något i någons liv (som vinden för in moln och regn) eller för att förändra någonting (för att vinden byter riktning). Varje gudinna har därför många krafter och förmågor och kan hjälpa på det sätt som du finner är rätt i en viss situation, för det finns alltid ett sätt att använda någon av dem för samma syfte.

En annan förvirrande sak var färgattributen. Det finns sju färger i regnbågen (inklusive vitt som bär alla färgerna inom sig) och det är väldigt frestande att associera varje gudinna med en viss färg. Jag fick höra att det kunde jag visst göra om jag fann att det hjälpte mig men jag fick också höra att jag inte skulle glömma att varje element kan producera varje färg.

På ett liknande sätt ville jag kategorisera varje gudinna med en av Hunas sju principer. Igen fick jag höra att det kunde jag göra om jag ville så länge jag inte glömde att gudinnans krafter kan förstås inom ramen för varje princip.

Vid olika tidpunkter har jag därför lärt ut om gudinnorna på olika sätt vilket har lett till förvirring bland mina studenter. Så för helande syften och för nybörjarens förståelse och användandet av de hawaiianska gudinnorna, kommer här *Ola 'Ana Papakahi o Na Akua Wahine Hawai'i*, ”Den första kategoriseringen av hawaiianska gudinnor” i ordning med tillhörande attribut, element, färg och

primär funktion.

Hina: 'Ike, vit, vatten, medvetande (kunskap)

Haumea: Kala, röd, sten, frihet (frigörelse)

Pele: Makia, orange, eld, fokus (energi)

Hi'iaka: Manawa, gul, vind, närvaro (syfte)

Laka: Aloha, grön, plantor, kärlek (medkänsla)

Kapo: Mana, blå, djur, kraft (förmåga)

Uli: Pono, lila, människor, framgång (effektivitet)

Om detta är annorlunda från vad du redan har lärt dig, ursäktar jag mig. Om det hjälper dig, blir jag glad.